

Näkymätön pöytävieras

Olen kirjoittanut useampaan otteeseen tekijänoikeuskysymyksistä, mutta haluaisin tehdä vielä avauksen ACTA-sopimukseen, joka on tuomassa rajoituksia niin kirjastojen kuin yksittäisten käyttäjien tiedonsaantiin verkossa. Suomalaisen kirjastojen piirissä sopimus on saanut vähemmän huomiota, mutta IFLA:ssa sananvapauskysymyksiä käsittelevä FAIFE-komitea ja tekijänoikeuksiin keskittynyt CLM ovat toistuvasti nostaneet ACTA-sopimusneuvottelujen ongelmia esiin. Viime viikkoina aihe on saanut myös yleisempää julkisuutta ja sen piiristä on paljastunut uusia ongelmia.

ACTA-sopimus on tekeillä oleva kansainvälinen kauppasopimus, jolla pyritään säätämään immateriaalioikeuksia. Se kattaa muun muassa piraattituotteiden, patenttien ja tekijänoikeuksiin säätelyyn liittyviä käytäntöjä. Sopimuksen hyväksymisen jälkeen se tulee käsittelemään myös EU-parlamentissa. Sopimus tulee vaikuttamaan verkkopalvelujen tarjoajiin ja kuluttajiin kaikissa sopimusmaissa.

ACTA on erinomainen esimerkki siitä, miten kansainvälisellä sopimuksella voidaan vaikuttaa maailmanlaajuisesti ihmisten keskeisiin arkipäiväisiin tarpeisiin, kuten tiedon, ruoan ja lääkkeiden saatavuuteen. Sopimuksen mukanaan tuomat rajoitukset ja rangaistukset ovat omiaan rajoittamaan verkkotiedon saatavuutta. Lisäksi sen pelätään rajoittavan halpalääkkeiden ja ruoan tuotantoa vahvistamalla lääkkeiden ja siemenviljan patenttien suojaa.

Sopimus on siis kuluttajien oikeuksien kannalta kuin ”myymälävaras, joka istuu ruokapöydässäsi”, vaikka sen alkuperäinen tarkoitus on nimenomaan estää varkauksia. ACTA:n sopimusneuvottelut ovat kuluttajalle näkymättömät, mutta lasku tulee myöhemmin, kun tuotteet ja julkaisut lähtevät valikoimista. Kaupan intressien suojaaminen vahvojen toimijoiden eduksi näin rankoilta keinoilla on alkamassa syödä melkoisesti käyttäjien oikeuksia ja romuttaa kohtuullisen hinnoittelun. Intressien välinen tasapaino on katoamassa

Toiseksi sopimuksen ongelma on rakenteellinen. Tekijänoikeuksien kansainvälisenä sopimusfoorumina on toiminut tähän saakka WIPO. ACTA:n tyyppisillä vapailla kauppasopimuksilla käydään tekijänoikeuksia hallinnoimaan ikään kuin yksityisen sektorin asiana. Menettelyyn kuuluu myös sopimuksen sisältöjen pitäminen pitkälti salaisina. Koska sopimukset menevät valtioiden vahvistettavaksi, ne kuitenkin saavat lain voiman. Näin toimien käyttäjien edut ja erilaisten käytön olosuhteiden huomi-

ointi jää marginaaliseksi kysymykseksi.

ACTA:lla on paitsi kierretty kansainväliset tekijänoikeuksien foorumit (WIPO, WTO), mutta siihen on myös lisätty osia, joilla on hyvin vähän tekemistä sopimuksen alkuperäisten tavoitteiden kanssa. Näiden tekijöiden takia onkin aiheellista kysyä, mitä toimia ACTA:n kautta oikein ajetaan eteenpäin?

ACTA ei jääne ainoaksi ongelmalliseksi sopimukseksi. Ongelmana on sellaisten rakenteiden muotoutuminen ja vahvistuminen, joissa kaikkia kuluttajia ja tiedonsaantia koskevia päätöksiä tehdään enenevässä määrin yhteyksissä, joissa poliittiset päättäjät ja kuluttajien edustajat eivät ole tiiviisti mukana. Globalisaation myötä tietovirtojen säätelyyn ja valvontaan liittyvät käytännöt ovat koko ajan laajentuneet.

ACTA:n keskeisimmät tiedonsaantia rajaavat ongelmat ovat käytännössä liittyneet käyttäjien valvontakäytäntöihin ja käyttäjien yhteyksien katkaisemiskäytäntöihin rangaistuksena tekijänoikeuksien rikkomisesta ("3 hud law"). Palveluntarjoajat ovat tulossa vastuullisiksi käyttäjien verkkosisällöistä, joten heidän on oman toimintansa varjelemiseksi valvottava käyttäjiä ja estettävä heidät, jos ongelmia ilmenee.

E erityisen huolestuttavaa on rikoskynnyksen madaltuminen copyright-asioissa. Palveluntarjoajien velvoitteet ovat lisääntymässä yhä herkemmäksi liitännäisten ja etukäteisten tekijöiden seulonaksi. Paitsi, että heidän on puututtava varsinaisiin tekijänoikeusrikkoksiin, uudet velvoitteet ovat laajentumassa "rikosten avustamiseen ja tukemiseen". Kun rangaistukset ovat samaan aikaan kovenemassa ja rankaisukynnys hämärtymässä, arvaillaankin sen johtavan "kaiken varalta" tehtävään rikoksia ennakoivaan verkkosensuuriin.

Suunta ei ole hyvä. Käyttäjien oikeudet jäävät paitsioon - ja kuka heitä kauppaneuvotteluissa edes edustaisi?

Päivikki Karhula